

Katarzyna Gogola

Funkcjonowanie Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Krakowie

The functioning of the Jewish Religious Community in Krakow

Abstract: The Jewish Religious Community of Krakow is one of the seven Jewish communities in Poland. Jews from the south-eastern part of the country belong to it. The Jewish community in Krakow can boast centuries-old history and rich material and spiritual heritage. The aim of the article is to present the functioning and contemporary way of organizing the Krakow Jewish Religious Community, with a special focus on the city of Krakow. An important aspect is also the presentation of holidays and other socio-cultural initiatives (e.g. the Jewish Culture Festival) which take place in the space of Krakow's Kazimierz, the main centre for all the areas belonging to the community.

Keywords: Jews, jewish religious community, Kraków, Kazimierz

1. Wstęp

Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie jest jedną z ośmiu gmin żydowskich na terenie Polski. Zrzesza Żydów z południowo-wschodnich części kraju. Mimo licznych zawłości historycznych wspólnota żydowska w Krakowie poprzez swą wielowiekową obecność oraz pozostawione dziedzictwo religijne i kulturowe trwale wpisała się w obraz miasta.

Celem artykułu jest ukazanie funkcjonowania oraz współczesnego sposobu organizacji Krakowskiej Gminy Żydowskiej ze szczególnym uwzględnieniem Krakowa. Ważnym aspektem jest także przedstawienie świąt i innych inicjatyw

społeczno-kulturowych, które dzieją się w przestrzeni krakowskiego Kazimierza – głównego centrum zrzeszającego wszystkie obszary należące do gminy.

2. Współczesne odłamy judaizmu w Krakowie

We współczesnym judaizmie istnieją trzy główne nurty: ortodoksyjny, konserwatywny oraz reformowany (Krajewski 2001). W samym Krakowie funkcjonują dwa z nich: ortodoksyjny oraz reformowany. Reprezentowane są one przez Gminę Wyznaniową Żydowską w Krakowie oraz organizację Beit Kraków. Krakowska gmina wraz rabinem Eliezerem Gurarym, a także rabinem Avim Baumolem z Centrum Społeczności Żydowskiej, reprezentuje odłam judaizmu ortodoksyjnego. Z kolei organizacja Beit Kraków związana jest z judaizmem reformowanym (liberalnym, postępowym). Rabinką opiekującą się Beit Kraków jest Tanya Segal.

Kraków już od dawna był miejscem spotkania wyznawców judaizmu, różniących się tradycją religijną. Odmienne pojmowanie prawa żydowskiego było w XIX w. przyczyną wielu sporów. Obecnie judaizm ortodoksyjny oraz reformowany współistnieją w krakowskiej społeczności żydowskiej, nie stwarzając między ich członkami większych konfliktów. Jednakże wspólna modlitwa i celebrowanie świąt nie są możliwe, chociażby ze względu na odmienny pogląd dotyczący roli i udziału kobiet w modlitwach.

3. Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie

3.1. Struktura organizacyjna gminy

Pierwsze historyczne wzmianki o obecności Żydów w Krakowie pojawiają się w I poł. XI w. W księgach miejskich informacje o funkcjonowaniu gminy żydowskiej pojawiają się na początku XIV w., co świadczy, że już wtedy posiadali oni zorganizowaną strukturę.

W 1494 r. Żydzi zostali zmuszeni do przesiedlenia się do pobliskiego Kazimierza i tam ponownie zorganizowali swoją gminę.

Słowo gmina czy też kahał nawiązywało do wszelkich skupień Żydów na ziemiach polskich, stąd też nazwa gmina krakowska. Urzędowe powołanie gminy nastąpiło w 1867 r., kiedy to utworzono Izraelicką Gminę Wyznaniową (Lesińska

i in. 2000). W 1870 r. ustanowiono pierwszy niezależny zarząd Żydowskiej Gminy Wyznaniowej w Krakowie (Gromacka red. 2001).

Obecnie działająca gmina formalnie powstała w 1993 r., kiedy to w Polsce przyjęto Statut Gmin Wyznaniowych Żydowskich. Jest ona kontynuacją przedwojennej gminy działającej w ramach Związku Religijnego Wyznania Mojżeszowego. Na terenie kraju, poza gminą krakowską, funkcjonuje jeszcze siedem innych. Granice wszystkich oparte zostały na podziale administracyjnym województw z lat 1975–1998.

Centrum gminy stanowi Kraków, jednak jej obszar jest znacznie większy i obejmuje także rozległe tereny południowo-wschodniej Polski (ryc. 1). W granice krakowskiego kahału – w związku ze wspomnianym podziałem administracyjnym kraju – weszły ówczesne województwa: nowosądeckie, krakowskie, tarnowskie, rzeszowskie, krośnieńskie, przemyskie oraz zamojskie. W całej Polsce mieszka obecnie 7,5 tys. osób deklarujących narodowość żydowską (*Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań* 2011). Gmina krakowska w 2014 r. liczyła ok. 130 osób, przede wszystkim z Krakowa (Podgórska 2014). Główna siedziba gminy mieści się na Kazimierzu, przy ul. Skawińskiej 2.

Osobą, która odpowiada za życie duchowe członków gminy jest rabin Eliezer Gurary. Urodzony w Izraelu, tam też uzyskał swoje wykształcenie religijne w akademiach talmudycznych. Dodatkowo kształcił się w Nowym Jorku. Certyfikat kompetencji rabina uzyskał w Antwerpii w 2005 r. Rok później przybył do Krakowa. Czynnie uczestniczył tu w życiu społecznym i religijnym społeczności żydowskiej. Jednak dopiero w 2013 r. objął stanowisko rabina Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Krakowie. Od 2014 r. sprawuje również funkcję rabina Krakowa, stoi także na czele ruchu chasydzkiego Chabad Lubawicz ([www 1](http://www.1)). W ramach swych obowiązków reprezentuje gminę podczas ważnych dla społeczności żydowskiej uroczystości, np. *brit mila*, *bar micwy* lub *bat micwy*.

Sprawami formalno-prawnymi gminy, zgodnie z Ustawą z 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej, zajmuje się jej zarząd. W jego skład wchodzi: przewodniczący Tadeusz Jakubowicz, zastępca Helena Jakubowicz oraz trzech członków – Mina Gottlieb, Aleksander Opoczyński i Krystyna Podgórska.

Funkcjonowanie dzisiejszego kahału krakowskiego zawdzięcza się Żydom, którzy przetrwali okres holocaustu. Społeczność gminna jest demograficznie stara. Średnia wieku w 1985 r. wynosiła 69 lat, natomiast 15 lat później już 70 (Gawron 2008). Jednak jak podkreśla Krystyna Podgórska, członek zarządu gminy

Ryc. 1. Obszar Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Krakowie ustanowiony w 1939 r.

i redaktor naczelna biuletynu *Nasza Gmina*, wśród osób zrzeszonych wzrasta liczba młodzieży z trzeciego pokolenia, a także wstępujących w jej szeregi rodzin z małymi dziećmi (Podgórska 2014).

W czasach komunizmu w Polsce liczba członków Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Krakowie zmniejszyła się z ok. 700 osób do 200. Spadek ten był w dużej mierze spowodowany falą emigracji Żydów do Izraela. Jak już wspomniano, obecnie wspólnota liczy ok. 130 osób, a ubytek ludności wynika głównie z odchodzenia najstarszego pokolenia (Podgórska 2014). Do gminy, która dla społeczności ortodoksyjnych Żydów jest główną instytucją religijno-społeczną, należy zatem bardzo mało osób. Warto jednak pamiętać, że przynależność do wspólnoty związana jest ze spełnieniem pewnych warunków formalnych. Osoba decydująca się na bycie członkiem gminy musi mieć skończone 18 lat, posiadać obywatelstwo polskie, na stałe mieszkać w granicach RP i nie być jednocześnie wyznawcą innej religii. Oprócz wyżej wymienionych warunków osoba starająca się o przynależność do kahału winna udokumentować swoje żydowskie pochodzenie. Kryteria członkowskie określa Prawo Wewnętrzne Wyznaniowej Wspólnoty Żydowskiej w RP. Często zdarza się jednak, iż osoby młode, które dowiadują się o swoich żydowskich korzeniach nie są w stanie wykazać odpowiednich dokumentów, gdyż te uległy zniszczeniu podczas wojny. Inną barierą w rozwoju gminy jest wychowanie większości obywateli polskich w tradycji chrześcijańskiej. Osoba pragnąca przystąpić do gminnej wspólnoty powinna całkowicie zaprzestać praktyk odmiennej religii. Dla wielu jest to wymóg zbyt trudny do spełniania i wolą zrezygnować z członkostwa w gminie lub też wybierają inne, bardziej liberalne organizacje związane z judaizmem. Jednakże jeśli dana osoba zdecyduje się na wstąpienie do gminy i dostarczy odpowiednią dokumentację zaaprobowaną przez zarząd, kahał zapewni jej stosowną opiekę i możliwość realizacji religijnych oraz kulturowych potrzeb.

3.2. Obiekty sakralne należące do gminy krakowskiej lub będące pod jej opieką

Kraków jako miasto, na terenie którego od wieków rozwijała się kultura żydowska, posiadał bardzo wiele obiektów z nią związanych. Do czasów współczesnych zachowało się kilkadziesiąt, jednak na skutek wydarzeń historycznych wiele z nich zmieniło swe pierwotne przeznaczenie. Sporo po wojnie i okupacji nie wróciło też do rąk prawowitych właścicieli.

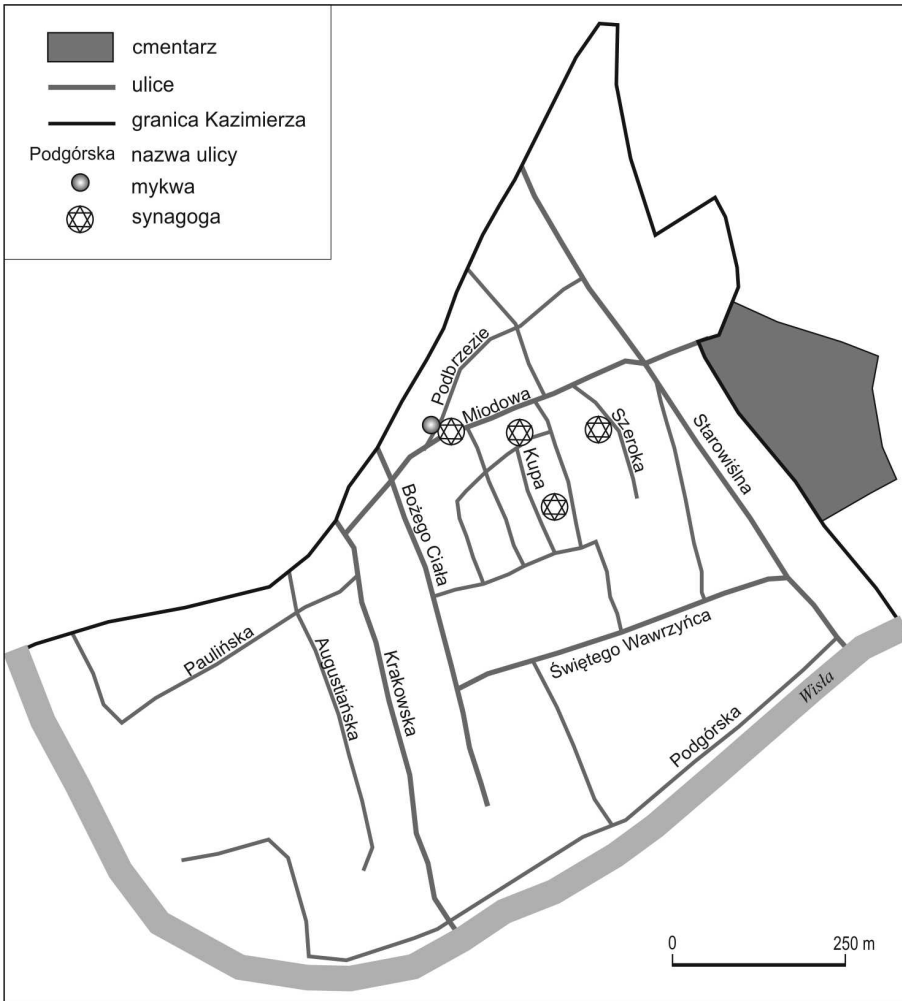
Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie jest we władaniu siedmiu czynnych synagog, z czego trzy są przeznaczone do sprawowania kultu religijnego (Remuh, Tempel, Kupa), pozostałe udostępnia innym instytucjom. Dodatkowo gmina jest właścicielem trzech cmentarzy i kilku innych obiektów, z których pozwala korzystać zaprzyjaźnionym instytucjom związanym z judaizmem (tab. 1). Synagogi oraz cmentarze należące do kahału, oprócz funkcji religijnych, pełnią funkcję turystyczną i są otwarte dla zwiedzających. Na terenie Krakowa są także obiekty, o które toczy się spór sądowy pomiędzy gminą żydowską a instytucjami/osobami, które zasiedziały dany lokal, np. dom modlitwy chasydów z Bobowej.

Wszystkie czynne obiekty, które obecnie są własnością GWŻ w Krakowie, zlokalizowane są w dzielnicy Kazimierz (ryc. 2). Żydzi należący do gminy, ale także i pozostała część społeczności żydowskiej w Krakowie, korzystają z synagog Remuh, Tempel i Kupa. Pochówki osób zmarłych mają miejsce na cmentarzu przy ul. Miodowej. Natomiast kąpiele rytualne odbywają się w niedawno powstałej mykwie. W związku z niewielką liczbą Żydów w Krakowie obecne budynki gminy są wystarczające dla zaspokojenia potrzeb religijnych tak niewielkiej grupy wiernych.

Tab. 1. Synagogi i cmentarze żydowskie na terenie Krakowa należące do Gminy Wyznaniowej Żydowskiej

Obiekt	Adres	Rok/wiek powstania/ założenia	Obecne przeznaczenie
Synagoga Tempel	ul. Miodowa 24	1860-1862	czynna dla kultu religijnego
Synagoga Remuh	ul. Szeroka 40	1556	czynna dla kultu religijnego
Synagoga Kupa	ul. Warszawera 8	1643	czynna dla kultu religijnego
Synagoga Izaaka	ul. Kupa 18	1924	Fundacja Chabad Lubawicz
Synagoga Wolfa Poppera	ul. Szeroka 16	1620	Filia Staromiejskiego Centrum Kultury Młodzieży
Synagoga Wysoka	ul. Józefa 38	1556–1563	Wydawnictwo Austeria
Synagoga Stara	ul. Szeroka 24	XV	Oddział Muzeum Miasta Krakowa
Cmentarz Remuh	ul. Szeroka 40	1533	nieczynny, udostępniony zwiedzającym
Cmentarz	ul. Jerozolimska i ul. Abrama	1877	nieczynny
Cmentarz	ul. Miodowa 58	1800	czynny, udostępniony zwiedzającym

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.sztetl.org.pl/> (04.06.2015).

Ryc. 2. Rozmieszczenie obiektów GWŻ w Krakowie służących sprawowaniu kultu

Przedwojenny Kraków, a szczególnie Kazimierz, był pełen żydowskich obiektów o charakterze religijnym. Poza synagogami funkcje kultowe pełniły domy modlitwy. W dwudziestoleciu międzywojennym funkcjonowało aż 119 takich miejsc (ryc. 3). W chwili obecnej na terenie miasta nie istnieje żaden z nich, nie powstały również nowe.

Ryc. 3. Rozmieszczenie żydowskich domów modlitwy w Krakowie w latach 1918–1939

Najwięcej domów modlitwy, bo ok. stu, znajdowało się na terenie obecnej dzielnicy Podgórze (na Kazimierzu). Natomiast pozostałe zlokalizowane były w granicach obecnego Starego Miasta, Grzegórzek oraz Dębnik. Obiekty modlitewne poza Kazimierzem były głównie prywatnymi budynkami, w których wydzielano np. część kamienicy na spotkania w celu wspólnej modlitwy. Często też w jednej kamienicy funkcjonowało kilka domów modlitwy (Piech 1999).

Synagogi jako najważniejsze obiekty religijne oraz inne obiekty istotne dla sprawowania kultu, np. cmentarze czy mykwa, znajdowały się i nadal znajdują

w centrum Kazimierza (ul. Szeroka, Miodowa, Kupa). Domy modlitwy były zakładane w zależności od stopnia religijności i woli właścicieli danego lokalu, dlatego też w ich rozmieszczeniu trudno znaleźć wyraźne prawidłowości.

4. Działalność religijna gminy

4.1. Życie religijne

Krakowska Gmina Żydowska umożliwia swym członkom uczestnictwo w modlitwach codziennych i obchodach świąt. Synagogi: Remuh, Tempel, Kupa oraz Izaaka są zawsze otwarte dla wiernych w celu sprawowania kultu religijnego (Podgórska 2014). W nich właśnie modlą się krakowscy Żydzi, a także ci, którzy przybyli do Krakowa zobaczyć dziedzictwo kultury i religii swoich przodków.

Modlitwa codzienna odbywa się w godzinach porannych w dni powszednie oraz soboty i święta. Każdy szabat rozpoczyna się modlitwą w synagodze, po której dla członków gminy organizowana jest kolacja. Podczas trwania świąt gmina umożliwia spełnienie wszystkich religijnych czynności, np. budowę namiotu w święto Sukkot czy rozprowadzanie macy podczas Pesach (Podgórska 2014). Oprócz corocznych świąt obchodzone są też *bar micwy* lub *bat micwy*, w których – oprócz członków gminy – uczestniczą ich rodziny, zazwyczaj przybywające na te uroczystości z zagranicy. W posiadaniu gminy znajduje się także jeden z nielicznych w Polsce czynnych cmentarzy żydowskich, na którym dokonuje się rytualnych pochówków.

Krakowska Gmina Żydowska dba również o należyte wypełnianie przez jej członków innych ważnych w judaizmie czynności, takich jak kąpiele rytualne czy kosherne spożywanie posiłków. W 2013 r. do użytku społeczności żydowskiej została oddana mykwa przy ul. Podbrzezie (www 1). Czynna jest ona codziennie w wyznaczonych godzinach. Na stronie internetowej gminy podane są numery kontaktowe obsługiwane w trzech językach: polskim, angielskim i hebrajskim, pod którymi można uzyskać informacje dotyczące mykwy. W siedzibie gminy znajduje się koszerna kuchnia, w której codziennie wydawane są obiady przygotowane zgodnie z surowo wyznaczonymi zasadami koszerności (Podgórska 2014). Na stronie internetowej gminy znajduje się też lista koszernych produktów zatwierdzonych przez naczelnego rabina Polski, a także dane do koszernej restauracji w Krakowie „Kosher Delight Ltd”.

4.2. Obchody świąt religijnych

4.2.1. Szabat

Szabat jest siódmym dniem tygodnia. Co tydzień nabożeństwo szabatowe celebrowane jest w synagodze Kupa, zgodnie z prawem i tradycją żydowską. Po modlitwach we wnętrzu synagogi odbywa się uroczysta kolacja szabasowa dla członków gminy i ich rodzin (www 1). W ramach spotkań dla żydowskich kobiet, podczas których wygłaszane są nauki dotyczące różnych aspektów życia Żydówki, uczy się je również przygotowania kolacji szabasowej: jak właściwie przyrządzić tradycyjne potrawy, a także jak powinien wyglądać dobrze nakryty stół szabasowy. Wszelkie działania podejmowane ze strony gminy prowadzone są w celu umacniania wiary, a także przeżywania świąt zgodnie z zasadami Tory.

4.2.2. Święta pielgrzymie

Pod nazwą świąt pielgrzymich kryją się trzy święta: Pesach, Szawuot i Sukot. W tradycji judaizmu są to święta związane z pielgrzymowaniem do świątyni jerozolimskiej w celu złożenia ofiar z płodów ziemi. Każde z nich swoją treścią nawiązuje do wydarzeń ze Starego Testamentu, zwłaszcza rozgrywających się podczas wyjścia Żydów z Egiptu (Kameraz-Kos 1997). Obecnie święta te celebrowane są głównie w gronie rodzinnym.

Pierwszą uroczystością rozpoczynającą cykl świąt pielgrzymkowych jest Pesach, który przypada w kalendarzu hebrajskim w dniach 14–21 miesiąca nissan (marzec–kwiecień). Ze względu na fakt, iż obecnie jest to święto obchodzone przede wszystkim w rodzinie, trudno jest przedstawić przebieg poszczególnych dni świątecznych w skali całej gminy. Gmina poprzez nauki rabina czy też artykuły dotyczące Pesach w biuletynie *Nasza Gmina* przypomina wyznawcom jak należy przestrzegać wszystkich istotnych rytuałów święta. Nauki poświęcone są np. oczyszczaniu domu z zakwasu, wypiekaniu macy, przygotowaniu stołu sederowego lub czytaniu Hagady. Kahał zapewnia również członkom gminy macę, która przed świętem rozprowadzana jest do ich domów.

Kolejno po święcie Pesach następuje Szawuot, zwane inaczej Świętem Tygodni. Obchodzone jest szóstego dnia miesiąca siwan (maj–czerwiec). Dni pomiędzy drugim dniem Pesach a świętem Szawuot nazywane są omerami (Kowalski 2014). Dla krakowskich Żydów data ta jest istotna również z powodu przypadającej

wówczas rocznicy śmierci wielkiego rabina Mojżesza Isserlesa (Kowalski 2014). W Krakowie w obchody tego dnia włącza się kilka organizacji i stowarzyszeń żydowskich, w tym Gmina Wyznaniowa Żydowska. Czas spędzany jest na koncertach, pikniku rodzinnym i wspólnych zabawach.

W kilka miesięcy po Szawuot obchodzone jest święto Sukot. Przypada ono pomiędzy 15 a 21 dniem miesiąca tiszri (wrzesień–październik). Sukot jest świętem pełnym radości. Współcześnie zachowało się wiele tradycji z nim związanych. Najważniejszą jest budowa szałasów i spożywanie w nich jednego posiłku dziennie. Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie corocznie bardzo hucznie obchodzi to święto. Każdego roku przy synagodze Kupa członkowie budują sukę (namiot), w której później odmawiany jest kidusz (Podgórska 2012). Oprócz suki zbudowanej przy synagodze Kupa, na krakowskim Kazimierzu powstają jeszcze dwie: przed synagogą Izaaka oraz na dziedzińcu Centrum Społeczności Żydowskiej (JCC). Ważnym aspektem święta jest również wspólna modlitwa społeczności w synagodze przez siedem dni trwania święta. Wraz z zakończeniem Sukot, kończy się cykl świąt pielgrzymich.

4.2.3. Inne święta judaizmu

Żydzi mają bardzo bogaty kalendarz dni świątecznych. Poza świętami pielgrzymimi duże znaczenie mają także inne uroczystości, np. święto Purim, Rosz Haszana czy Chanuka. Są to też święta wspólnie obchodzone przez gminę krakowską.

Purim, inaczej nazywany „żydowskim karnawalem”, jest najweselszym ze świąt żydowskich. Obchodzony jest 14–15 dnia miesiąca adar (luty–marzec) (Kameraz-Kos 1997). O zmierzchu w dniu rozpoczęcia święta na krakowskim Kazimierzu można spotkać różnorako przebrane osoby. Dzieci przebierają się zazwyczaj za postaci z bajek. Dorośli mężczyźni często zakładają maski lub stroje kobiece. Zdarza się, że Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie świętuje Purim w towarzystwie innych organizacji bądź stowarzyszeń, np. w 2013 r. z Chabad Lubawicz czy też w 2015 r. z Centrum Społeczności Żydowskiej. Po uroczystościach w synagodze odbywa się wspólne przyjęcie purimowe, w którym oprócz ważnych osobistości, takich jak rabini i przewodniczący gminy, biorą także udział osoby spoza gminnej społeczności. Wspólna zabawa ma na celu umacnianie więzi oraz podtrzymanie dobrych relacji (Podgórska 2013d).

Innego rodzaju świętem jest Rosz Haszana, czyli żydowski Nowy Rok, przypominający o stworzeniu świata i dniu sądu Bożego. Obchody przypadają na pierwszy

i drugi dzień miesiąca tiszri, czyli wrzesień/październik (Kameraz-Kos 1997). Nowy Rok w krakowskiej gminie obchodzony jest niezwykle uroczysto. Modlitwy sprawowane są w synagodze Remuh. Tradycyjna rytuał taszlich, symbolizujący wyrzucenie grzechów, zgodnie z tradycją odbywa się nad brzegiem rzeki – nad Wisłą. W przeddzień święta i w następane dwa dni świąteczne członkowie gminy spotykają się w siedzibie gminy na uroczystych obiadach, podczas których spożywają tradycyjne potrawy. W trakcie tych spotkań rabin Elizer Gurary, a także inni zaproszeni rabini, głoszą nauki na temat święta Rosz Haszana (Podgórska 2013c). Trzy pokolenia zebrane wspólnie jednoczą się i świętują zgodnie z prawem żydowskim.

Radosnym świętem jest także Chanuka, obchodzona na cześć zwycięstwa Machabeuszy i oczyszczenia świątyni jerozolimskiej. Święto to przypada między 25. dniem kislew a 2. dniem tewet, czyli w okolicach listopada i grudnia (Kameraz-Kos 1997). Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie obchodzi Chanukę wspólnie, gromadząc się pierwszego dnia w siedzibie gminy, natomiast ostatniego w synagodze. Zapalenie ostatniej, ósmej świecy chanukowej, jest szczytowym momentem obchodów. Wcześniej ma miejsce nauka dotycząca historii i tradycji związanej z tym świętem. Gdy już uroczystość zaświeci się ostatnia chanukija, rozbrzmiewa muzyka, a osoby zaproszone świętują wspólnie przy dobrym alkoholu i koszernym poczęstunku (Podgórska 2013a). Na uroczystości tej w 2013 r. zgromadzili się goście z różnych środowisk, m.in. władze miasta Krakowa i wyższych uczelni, przedstawiciele Kościoła katolickiego na czele z kard. Stanisławem Dziwiszem, reprezentanci Polskiego Towarzystwa Sprawiedliwi Wśród Narodów Świata, osoby z różnych stowarzyszeń żydowskich, władze Krakowskiej Gminy Żydowskiej oraz członkowie kahału wraz z rodzinami (Podgórska 2013a).

5. Życie społeczne i kulturalne gminy krakowskiej

5.1. Działalność społeczna gminy

Działalność społeczna i kulturalna gminy obejmuje wiele różnych przedsięwzięć i inicjatyw. Gmina oferuje swym członkom pomoc socjalną i liczne programy społeczne, funkcjonuje fundusz pomocy społecznej. Dodatkowo przy klubie seniora uruchomiono program wsparcia psychologicznego dla osób ocalałych podczas II wojny światowej (Podgórska 2014).

Od 2006 r. gmina wydaje biuletyn *Nasza Gmina*, w którym różni autorzy relacjonują wydarzenia mające miejsce w krakowskiej społeczności żydowskiej. Swoją ideą nawiązuje do *Gazety Gminnej* wydawanej w społeczności przed wojną. Główną funkcją biuletynu jest integrowanie żydowskiego środowiska w Krakowie, a także identyfikacja jej członków z gminą. Gazeta dostępna jest w formie papierowej, a także internetowej na oficjalnej stronie Gminy Wyznaniowej Żydowskiej ([www 1](http://www.1)).

Ważnym punktem działalności kahału jest także wspieranie inicjatyw promujących rodzimą twórczość artystyczną i intelektualną. Często gmina obejmuje patronat nad różnymi wydarzeniami. Zajmuje się również pozyskiwaniem funduszy na wydawanie książek o tematyce religijnej i historycznej oraz prowadzenie badań na temat przedwojennej gminy i małopolskich Żydów (Podgórska 2014).

Jednakże jednym z najważniejszych zadań kahału – jak podkreśla K. Podgórska – jest troska o materialne dziedzictwo żydowskie znajdujące się na jego terenie. Są to przede wszystkim budynki posynagogalne, synagogi, dawne domy modlitwy, cmentarze żydowskie, miejsca pamięci oraz budynki, w których znajdowały się instytucje szkolne, stowarzyszenia dobroczynne lub bractwa żydowskie. Wiele z nich zostało odzyskanych po II wojnie światowej. Obiekty te w większości są zabytkowe i zostały wynajęte różnym organizacjom kulturalno-społecznym, bardzo często ściśle związanym z judaizmem.

Działania gminy żydowskiej obecnie nie budzą już tak dużej dezaprobaty wśród chrześcijan, jak to było przed kilkuset laty. Współcześnie wspólnota żydowska jest partnerem w budowaniu pozytywnych relacji polsko-żydowskich, a wraz z archidiecezją krakowską dąży do nawiązania właściwych stosunków pomiędzy przedstawicielami tych religii. Kształtowaniu tych więzi sprzyja uczestnictwo władz gminy w Dniach Judaizmu corocznie organizowanych w Kościele katolickim czy też uczestnictwo władz miasta Krakowa, dostojników kościelnych, a także rektorów krakowskich uczelni w obchodach ważnych świąt żydowskich.

5.2. Imprezy kulturalne

W Krakowie, oprócz świąt z kalendarza żydowskiego, organizowane są liczne imprezy dotyczące historii i kultury Żydów. Dwa najważniejsze i najbardziej popularne to: Dzień Judaizmu w Kościele katolickim w Polsce oraz Festiwal Kultury Żydowskiej. Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie, będąca główną instytucją zrzeszającą społeczność wyznania mojżeszowego, aktywnie włącza się w ich przygotowanie i obchody.

Dzień Judaizmu został ustanowiony w 1997 r. przez Episkopat Polski. Przypada zawsze przed Tygodniem Modlitw o Jedność Chrześcijan. Ma na celu poprawę i rozwój przyjaznych stosunków chrześcijańsko-żydowskich, a także modlitwę za wyznawców obu religii (www 2). Gospodarzami tego wydarzenia w Krakowie są na przemian GWŻ w Krakowie i krakowskie władze Kościoła katolickiego. Miejscami spotkań są synagoga Tempel bądź któryś z kościołów. W uroczystościach udział biorą takie osobistości jak: metropolita krakowski, rabin Krakowa, przewodniczący gminy żydowskiej oraz rektorzy wyższych uczelni (Podgórska 2013b). Oprócz nich licznie uczestniczą zwykli przedstawiciele danych religii, których jednoczy chęć wspólnego dialogu. W trakcie uroczystości najważniejsi goście wygłaszają okolicznościowe przemówienia, a rabini i przedstawiciele Kościoła stosowne nauki. Wszyscy zebrani biorą udział we wspólnej modlitwie, prosząc o zgodę między żydami i chrześcijanami, a także o pokój w Izraelu i Polsce. Imprezę uświetnia wspólne śpiewanie psalmów, będących w kanonie Tory i Biblii.

Zupełnie inny charakter ma Festiwal Kultury Żydowskiej. Organizowany jest od 1988 r. na krakowskim Kazimierzu przez Stowarzyszenie Festiwal Kultury Żydowskiej w Krakowie (Halkowski 2003), głównym pomysłodawcą imprezy był i jest Janusz Makuch. W działania organizacyjne, począwszy od finansowych a skończywszy na medialnych, włączają się różne podmioty, w tym Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie.

Festiwal Kultury Żydowskiej co roku prezentuje dzieła współczesnej kultury żydowskiej powstałe w różnych częściach świata. Jego celem jest ukazanie niebanalnych twórców, którzy swoją inspirację odnajdują w przeszłości i, czerpiąc z wielowiekowego, bogatego dziedzictwa, tworzą współczesne utwory i prace (www 3). Wydarzenie to swą niezwykłość zawdzięcza nie tylko nieprzeciętnym artystom, ale także miejscu, którym jest krakowski Kazimierz, najlepiej zachowana żydowska dzielnica w Europie (Halkowski 2003). Dlatego też w czerwcu Kazimierz staje się miejscem tętniącym życiem. Gromadzi osoby w różnym wieku i różnych narodowości. Na te kilka dni staje się miejscem magicznym, w którym odbywa się jedno z najważniejszych przedsięwzięć kulturalnych na świecie. Wszystko dzieje się według wcześniej przygotowanego programu, jednocząc ludzi reprezentujących różne kręgi kulturowe.

6. Krakowskie instytucje związane z judaizmem i kulturą żydowską (poza GWŻ w Krakowie)

Na krakowskim Kazimierzu, poza Krakowską Gminą Żydowską, działa jeszcze kilka organizacji związanych z religią judaistyczną (tab. 2). Prawie wszystkie powstały na początku XXI w., kiedy to w Krakowie zaczęła na nowo odradzać się kultura żydowska. Mimo odmiennych poglądów jednoczy je wspólny cel, którym jest integracja krakowskiej społeczności żydowskiej.

Tab. 2. Instytucje krakowskie działające w myśl religii judaistycznej (poza GWŻ w Krakowie)

Instytucja	Rok powstania	Charakter instytucji
Beit Kraków	2009	Pierwsza po wojnie reformowana społeczność żydowska.
Chabad Lubawicz Kraków	2006	Organizacja chasydzka będąca jednocześnie filozofią, ruchem i organizacją.
Centrum Społeczności Żydowskiej w Krakowie (JCC)	2008	Centrum społeczno-edukacyjne oraz kulturalne. Miejsce spotkań lokalnej społeczności żydowskiej.
Fundacja Judaica	1991	Fundacja mająca na celu ochronę żydowskiego dziedzictwa na Kazimierzu oraz zachowanie pamięci o narodzie żydowskim w Polsce
Stowarzyszenie Pardes	2001	Organizacja edukacyjna mająca na celu upowszechnianie wiedzy o judaizmie. Prowadzi internetową jeshiwę.
Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów, oddział w Krakowie	1950	Organizacja świecka mająca na celu zaspakajanie potrzeb kulturalnych społeczności żydowskiej.
Żydowskie Stowarzyszenie Czulent	2004	Niezależne stowarzyszenie skupiające członków społeczności żydowskiej w Polsce. Głównym celem jest integracja społeczności żydowskiej w Krakowie, zwłaszcza osób młodych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.jewish.org.pl/> (04.06.2015);

<http://www.jewish.krakow.pl> (04.06.2015), pardes.pl (04.06.2015).

Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie stale współpracuje z organizacją Chabad Lubawicz i Centrum Społeczności Żydowskiej. Przykładowo w ramach tej współpracy wspólnie obchodzi się dni świąteczne. Wszystkie instytucje wymienione w tab. 2. są niezależnymi organizacjami mającymi na celu propagowanie kultury judaizmu wśród osób społeczności żydowskiej, jak również spoza niej. Zasięg działalności tych instytucji nie ogranicza się tylko do granic Krakowa, często obejmuje całą Polskę.

Najbardziej znaną organizacją jest bardzo prężnie działające Centrum Społeczności Żydowskiej. Zrzesza ono osoby bez względu na wiek. W swoje szeregi przyjmuje również osoby spoza kręgu religii judaistycznej. Chabad Lubawicz wśród wymienionych organizacji reprezentuje najbardziej skrajny odłam judaizmu, członkowie to głównie przedstawiciele nurtu ortodoksyjnego. Z kolei Beit Kraków reprezentuje ruch postępowy (www 4).

7. Podsumowanie

Kraków, mimo dominującej religii chrześcijańskiej, od wieków był miejscem rozwoju kultury i religii żydowskiej. Do czasów II wojny światowej był jednym z ważniejszych światowych ośrodków, w którym tak znacząco rozwinęła się kultura judaizmu. Pomimo tragicznych wydarzeń związanych przede wszystkim z okresem hitleryzmu i holocaustu oraz pomimo dyskryminującej Żydów polityki polskich władz komunistycznych wielu żydowskim gminom udało się odbudować swoją tożsamość. Jedną z nich jest właśnie Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie.

Krakowski kahał przetrwał dzięki osobom, które przeżyły Zagładę. To dzięki nim dzisiaj możemy mówić o funkcjonującej na terenie Krakowa zorganizowanej wspólnocie żydowskiej. Mimo małej liczebności gmina działa zgodnie z wszystkimi zasadami judaizmu ortodoksyjnego. Posiada własnego rabina będącego również Naczelnym Rabinem Krakowa. Funkcje administracyjne kahału spełnia zarząd, który reprezentuje gminę nie tylko w trakcie uroczystości religijnych, lecz także na polu działań polityczno-prawnych. GWŻ w Krakowie oprócz podstawowych obowiązków statutowych wspiera swoich członków na wielu płaszczyznach życia codziennego.

Ważnymi wydarzeniami z życia gminy, które zaznaczają się w przestrzeni Kazimierza, są święta judaizmu. Organizowane są one przez kahał, aby członkowie należycie i zgodnie z wszelkimi zasadami religii, mogli celebrować i przeżywać

te uroczystości. W trakcie świąt krakowski Kazimierz staje się miejscem świętowania nie tylko członków gminy, ale także Żydów przybywających wówczas do miasta. GWŻ wraz ze swoimi członkami bierze aktywny udział w różnego rodzaju przedsięwzięciach promujących kulturę i tradycyjne wartości, m.in. w Festiwalu Kultury Żydowskiej i Dniach Judaizmu.

Na terenie Krakowa istnieją też inne instytucje zrzeszające osoby z kręgu społeczności żydowskiej, bądź też osoby zainteresowane tą grupą kulturową. Niektóre z nich współpracują z krakowską gminą wyznaniową, inne zaś działają niezależnie, realizując postawione sobie cele. Wszystkie razem podtrzymują tożsamość żydowską i dbają o dziedzictwo kulturowe tej społeczności, obecnej od wieków w Krakowie.

Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie, mimo swej działalności i przyjaznych stosunków z władzami miasta, nie jest jednak szerzej znana mieszkańcom Krakowa. Pod pewnymi względami stanowi grupę zamkniętą, która zrzesza wyłącznie osoby o potwierdzonych korzeniach żydowskich. Tym samym gmina zmniejsza swoje szanse na rozwój i pozyskanie nowych, zwłaszcza młodych osób, które swoją aktywnością i świeżym spojrzeniem mogłyby wiele wnieść do tej wspólnoty.

Literatura

Opracowania

- Gawron E., 2008, *To co ocalone... Żydowski Kraków – dawniej i obecnie*, „Alma Mater”, 109, s. 24–28.
- Gromacka R. (red.), 2001, *Żydzi w Polsce dzieje i kultura. Leksykon*, Cyklady, Warszawa.
- Halkowski H., 2003, *Żydowskie życie*, Austeria, Kraków.
- Kameraz-Kos N., 1997, *Święta i obyczaje żydowskie*, Cyklady, Warszawa.
- Krajewski S., 2001, *Judaizm*, [w:] J. Tomaszewski, A. Żbikowski (red.), *Żydzi w Polsce dzieje i kultura. Leksykon*, Cyklady, Warszawa, s. 216–222.
- Kowalski J., 2014, *Od Pesach do Szawuot*, „Nasza Gmina”, 98, s. 6–7.
- Lesińska K., Pokojski C., Tłuchowska A. (red.), 2000, *Historia i kultura Żydów Polskich. Słownik*, WSiP, Warszawa.
- Piech S., 1999, *W cieniu kościołów i synagog. Życie religijne międzywojennego Krakowa 1918–1939*, Secesja, Kraków.

- Podgórska K., 2012, *Niech radość sukot trwa przez cały rok*, „Nasza Gmina”, 80, s. 8.
- Podgórska K., 2013b, *Chanuka w Krakowie*, „Nasza Gmina”, 93, s. 6–8.
- Podgórska K., 2013c, *Jam jest Józef brat wasz. XVI Dzień Judaizmu w Kościele katolickim w Polsce*, „Nasza Gmina”, 84, s. 2–4.
- Podgórska K., 2013a, *Rosz haSzana 5774*, „Nasza Gmina”, 90, s. 2.
- Podgórska K., 2013, *Świętujemy*, „Nasza Gmina”, 2013, 85, s. 8.
- Podgórska K., 2014, *Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie*, [w:] M. Stępińska (red.), *Czas zmian. Odrodzenie życia żydowskiego w Polsce 1989–2004–2014*, Żydowskie Muzeum Galicja, Kraków, s. 51–53.

Strony internetowe

- www 1: Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie, <http://krakow.jewish.org.pl/> (21.06.2015).
- www 2: Dzień Judaizmu w Kościele Katolickim, <http://dzienjudaizmu.pl/> (27.05.2015).
- www 3: Festiwal Kultury Żydowskiej, <http://www.jewishfestival.pl/festiwal,1,p,pl.html> (27.05.2015).
- www 4: Beit Kraków, <http://www.beitkrakow.pl/about-us/> (03.04.2015).

Katarzyna Gogola, lic.

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie